

24. Хуснутдінов О. Я. Громадський рух як чинник формування громадянського суспільства в Україні (державно-управлінський аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / О. Я. Хуснутдінов. — К., 2003. — 20 с.
25. Лабенская Л. Л. Правовой статус депутатів місцевих рад : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право» / Л. Л. Лабенська. — К., 2004. — 20 с.
26. Саміло Г. О. Правові засади становлення та розвитку політичних партій в Україні з кінця XIX ст. до 2001 р. (на матеріалах Запорізького регіону) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права ; історія політичних та правових вчень» / Г. О. Саміло. — Х., 2004. — 20 с.
27. Чернецька О. В. Конституційно-правовий статус депутатів місцевих рад в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право» / О. В. Чернецька. — К., 2006. — 16 с.

Мороко В. В. Историография эволюции современных политических партий Украины

В статье анализируется историография эволюции современных партий Украины. Предлагается собственное видение методики группирования научных работ по этому вопросу на основе выделения трех групп - исследованной общего характера; работ, посвященных анализу политических течений и работ, в которых партии рассматриваются в системе общественных конструкций, присущих демократическому порядку.

Ключевые слова: историография, партия, партийные системы, историческая наука

Moroko V.V. Historiography of evolution of the modern political parties of Ukraine

The paper analyzes the evolution of the historiography of modern political parties in Ukraine, a proper vision techniques cohesion research papers on the subject based on the separation of the three groups. First – labour general. Second – research on the analysis of political trends. Third – works in which the party dealt with in the system of social structures inherent in a democratic system.

Keywords: historiography, party, party systems, historical science

УДК: 94:316.75:172.5:230.1(477)

І. В. Загребельний

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛІСТИЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ХРИСТІЯНСТВА

Автор з'ясує характер інтерпретації християнства в ідеології українського націоналізму. На його думку, для українського націоналізму характерне переконання, згідно з яким християнство має бути активним і виражатися в конкретній дії. Християнська релігія і Церква, з точки зору українського націоналізму, повинні бути тісно пов'язані з національним життям.

Ключові слова: християнство, націоналізм, активне пережиття віри.

Дослідження історії взаємозв'язку Церков (зокрема УГКЦ) та українського націоналістичного руху вимагає не лише всестороннього аналізу емпіричного матеріалу, але й глибинного проникнення у християнство та націоналізм як явища ідейної реальності. З огляду на це, досить актуальним видається дослідження християнської складової українського націоналізму.

Відзначимо, що цей пласт націоналістичної ідеології залишається маловивчений. Такі радянські автори, як, наприклад, С. Возняк [3], К. Дмитрук [4 ; 5] та І. Мигович [12 ; 13] зводили союз християнства і націоналізму до «класової єдності». Такий підхід нині не витримує жодної критики. Натомість сьогодні стало певною модою протиставляти християнство й націоналізм, як це роблять львівські дослідники О. Беген, О. Зайцев та В. Стефанів [1]. Щоправда, у вітчизняному академічному дискурсі також є наявними праці, котрі не оминають проблеми внутрішньої єдності християнства та націоналізму. Тут, насамперед, варто згадати дрогобицького дослідника П. Іванишина [9 ; 11].

У нашій статті ми спробуємо з'ясувати особливості націоналістичної інтерпретації християнства, що, наш погляд, допоможе краще збагнути природу взаємовідносин Церкви та націоналістичного руху.

Напевно, щоб найкраще зрозуміти сутність націоналістичної христології, варто звернутися до творчості основоположника модерного українського націоналізму Тараса Шевченка. Звісно, при цьому варто дотримуватися відповідної герменевтики, адже історія показує, що творчість Кобзаря не лише неодноразово заборонялася, але й багаторазово викривлялася як в минулому, так і в сучасному [10]. Очевидно, щоб зрозуміти сутність націоналістичної христології у Шевченка, варто сприймати його, словами Д. Донцова, «інакшим, ніж канонічний його портрет, змальований адептами блудних «сучасних вогнів» соціалізму-комунізму, «прогресу» чи модерної демонократії» [8, с.22]. Такий підхід, на нашу думку, є досить вдалим, адже справді національна поезія чи не найкраще відображає сутність нації, а отже – і породженого нею націоналізму, бо, як зазначав у статті «Гельдерлін і сутність поезії» М. Гайдеггер, «слово поета є тільки тлумаченням “голосу народу”» [11, с.117].

Надзвичайно влучно, хоч і в саркастично-апофатичній формі (що, загалом, характерно для Шевченка), сутність націоналістичної христології передано в «Сні»:

*А той, тихий та тверезий,
Богобоязливий,
Як кішечка підкрадеться,
Вижде нещасливий
У тебе час та й запустить
Пазурі в печінки. –
І не благай: не вимолять
Ні діти, ні жінка [16, с.170].*

Саме на протилежності до подібного «богобоязливого» «християнина» значною мірою і базується христологія українського націоналізму. Звернімося, приміром, до Шевченкової поеми «Неофіти»:

*Аж гульк!.. Іде святий Петро
Та, йдучи в Рим благовістити,
Зайшов у гай води напитись
І одпочити. – Благо вам! –
Сказав апостол утомлений
І оргію благословив.
І тихим, добрим, кротким словом
Благословив їм слово нове [16, с.323].*

Глава Церкви, сам апостол Петро, не цурається зборища грішників, а навпаки – йде до нього, щоб проповідувати Благу Новину. Його християнство є простим, практичним, дієвим. Слід відзначити особливе значення того факту, що апостол *благословляє оргію*. Оргія є не просто втіленням зла, гріховності «світу цього», але й певною мірою символом неприборканого життєвого пафосу. Петро приходив до людей, котрі бездумно віддалися пристрасті, довірилися інстинктам, адже це саме оргія, а не просто розпуста двох. Апостол вривається із проповіддю у світ розгнузданого віталізму, але не як фарисей-моралізатор (проповідь такого не мала би успіху), а як друг. Він сміливий, рішучий й водночас такий, що благословляє «тихим, добрим, кротким словом». Така проповідь дає свої щедрі плоди: вчорашні розпусники перетворюються на фанатиків-неофітів, котрі не лише словом, але мученицькою жертвою засвідчують свою віру; християнство не «каструє» їхню природу, їхню життєву силу, а перенаправляє її у благе русло.

Важливою рисою Шевченкової христології є її виразний волонтаризм. Християнин не має бути фаталістом. Так, він визнає Божу волю, однак не відмовляється жити самостійно, користуючись дарованою Богом Свободою:

*Не нам на прю з Тобою стати!
Не нам діла Твої судить!*

Але:

*Кати знущаються над нами,
А правда наша п'яна спить.
Коли вона прокинеться?
Коли одпочити
Ляжеш, Боже утомлений?
І нам даси жити! [16, с.218]*

Розуміння християнського волонтаризму поглиблюється в «Давидових псалмах»:

*Боже, нашими ушима
Чули Твою славу,
І діди нам розказують
Про давні кроваві
Тії літа; як рукою
Твердою своєю
Розв'язав ти наші руки
І покрив землю
Трупи ворожі [16, с.232]*

В даних рядках ми бачимо не благання прохача, а молитву людей, котрі хочуть *самостійно* творити свою долю, розуміючи при цьому всемогутність Бога.

Образ активного християнина-націоналіста проглядається і в інших українських поетів, творчість котрих ми можемо віднести до націоналістичного дискурсу. Приміром, чудовий аналіз націоналістичної христології у творчості Івана Франка здійснив П. Іванишин на основі його «Святовечірньої казки». У ній Іванишин вбачає виразні прояви активного християнства. Щоб зрозуміти націоналістичну христологію, варто зрозуміти сутність «антиномії – християнства автентичного і фарисейського». На основі аналізу «Святовечірньої казки» Іванишин пише: «Той неприродний, глибоко парадоксальний образ ялового християнина, «щокопідставляча» й «уселюба» (який раптом повинен любити ворогів Церкви чи терпіти вбивство своєї нації), динамічно утверджуваний у суспільній свідомості різних народів XIX і XX століть, мало має спільного із справжнім християнством, вченням Безсмертного Назарейця, що, не відаючи науки наших лицемірів-«лжевчителів»,

не захотів чомусь смиренно терпіти наругу над символом віри і мав мужність бичем вигнати міняйлів із храму Отця» [11, с.195].

І справді, існує небезпека за антиклерикалізмом І. Франка не побачити його релігійності, його богошукання, що реалізується в рамках незадоволення офіційною Церквою. Безперечно, Франко засуджує те «християнство», що виявляється у формі втечі від життя і уникання боротьби:

*Багатство злом не є,
Коли на добре вжите,
Та хто з біди в ченці
Йде Господу служити,
З страху перед життям
І перед боротьбою,
Хто супокою там
Шукає, а не бою
(...)
Волів би віри він
Зректись, се менший гріх,
Ніж віру сю весь вік
Отак давать на сміх [15, с.221]*

Тому Каменяря висуває гасло активного протистояння злу. Перефразовуючи псалом, він пише:

*Блаженний муж, що йде на суд неправих
І там за правду голос свій підносить,
Що безтурботно в сонмищах лукавих
Заціплії сумління їх термосить [15, с.223]*

Християнська любов, за Франком, не має бути абстрактним «вселюбством». Вона також не означає любові до ворогів Бога та Його Правди:

*Не слід усякого любити без розбору.
Як добрі щепи садівник плекає?
Так, що всі зайві парости втинає,
Щоб добрі соки йшли все вгору, вгору.*

*Господь сказав: "Яка тобі заслуга,
Коли кохаєш свого брата, друга?
А ви любіте своїх ворогів!"
Подумай добре, що Господь велів!*

*Не мовив: "Моїх ворогів любіте!"
Отсе, брати, ви добре розумійте,
Що ворог Божий, ворог правди й волі
Не варт любові вашої ніколи [15, с.230]*

Загалом, дієвість, активність та войовничість – це чи не найголовніші риси націоналістичної христології. «Християнство – це не рожева водичка гуманності і добродетельності, – пише Д. Донцов, – це релігія воїнів Христових, які не уникають конфліктів, не «за хрести ховаються від сатани» (Шевченко), але борються з ним під знаком Розп'ятого. Які конфліктів не уникають, а їх шукають і зло поборюють мечем духовним і залізним, душею аскета і воїна» [8, с.14].

Для українського націоналізму важливе не абстрактне, а реальне, екзистенційне розуміння християнської любові та віри. Зокрема, Д. Донцов пише про важливість віри, котра б «підняла дух наш над всім марним і дочасним, щоб загартувала наш дух для боротьби за ідеал одвічної Правди. Правди, що возвістив нам майже дві тисячі років тому Той, який існував «перед всіма віками» і Який ще раз прийде, щоб «судити живих і мертвих», ця віра навчить «ревності незгасимої, все горящою живим полум'ям», навчить «не прощати ворогам Бога». Ця віра – продовжує Донцов, – «навчить нас «любити друга», але «возненавидіти його злонаравіє і безверіє» (коли він тим заражений), навчить боротися зі злом. [...] ... навчить нас мудрості прадавнього Києво-Печерського Патерика, мудрості св. Феодосія, який закликав «возненавидіти всяку неправду» в світі; який кликав активно боротися зі злом; який видаляв з монастиря «слабих і нерадивих» ченців... навчить «не оправдувати несправедливого, аще і друг твій є», бо вищою за особисту приязнь – Божа справедливість ... навчить нас, що віра Христова – це не тільки «отчаявшисься надія», але й «нечистивим погібель». [...] Вона навчить нас заповіді любові й допомоги ближнім, але й про Божий бич проти фарисеїв і всього «кодла гадючого», що отруєє своєю присутністю прекрасний Божий світ» [8, с.10-11].

Подібна віра є невідривною від любові – любові сильної і дієвої, яка знову ж таки має свій екзистенційний прояв. Показово, що Т. Шевченко у якості епіграфу до центрального, з ідеологічної точки зору, свого твору – «Послання» – використав слова із Послання від Йоана: «Коли хтось каже: «Я люблю Бога», а нена-

видить брата свого, той не правдомовець. Бо хто не любить брата свого, якого бачить, той не може любити Бога, якого він не бачить» (1 Йо. 4, 20). Така любов має бути щирою, сильною й пристрасною: «Хай наша любов буде гаряча – й гаряча наша ненависть» (Д. Донцов) [8, с.15].

Християнська любов, на думку українських націоналістів, повинна мати свій чіткий вектор. Не можна любити всіх і все однаково. У своїй статті «Патрія чи Еклезія» Донцов пише: «Та ж ніхто інший, як знаний проповідник Боссюе, говорив: «Коли ми обов'язані любити всіх людей, то з тим більшою рацією мусимо любити своїх співгромадян. Ціла любов, що її маєте до себе, до своєї родини, до своїх друзів, єднається в любові до своєї вітчизни». Чи говорити так – не значить говорити в душі Євангелії?» [6]. Такий погляд на любов Донцов підтверджував словами Шевченка: «В одній поемі Шевченко декларує: «Любить одне! Не поділять прекрасною любов надвоє; Так має бути! Хто із вас говорить, ніби все він любить, холодний камінь він, він бреше! Нічого він тоді не любить, він богохульствує!» [7, с.329].

Саме з такого усвідомлення любові виходить теза Юліяна Вассияна «Дорога до Бога веде через Батьківщину» (хоч при цьому, щоб уникнути потенційно хибної інтепретації власних слів, Вассиян уточнює: «Однак лучба з Богом можлива тільки безпосередньо між Ним і душею людини»). Далі Вассиян пише: «Поминути Батьківщину, найвищу дійсність реального світу, значить боротися з нею, як з злом, відрікатись її ім'я ложно зрозумілого Бога (пунктир наш. – І.З.). Бог не жадає від людини самогубства, а таким є заперечування своєї найширшої, національної індивідуальності». Він критикує відхід від нації як цінності в ім'я нібито чогось «вищого»: «Підняти понад природу можна не запереченням її, тільки виросом з неї, подібно, як дерево виростає з коріння і через пень розростається в корону галуззя, листя, квіття й овочу» [2, с.96].

Вассиян розуміє, що «Наш «реальний світ людської історії» є єдиним тереном можливої діяльності духа і поза ним не можна вловити ніякої іншої практичної основи буття. З того становища треба оцінювати практичне відношення Батьківщини і Бога» [2, с.98]. Тому логічною є його наступна теза: «Проповідь вищого типу життя не може бути будована на відсутді елементарних форм існування, як насичених матеріалізмом, бо не матерія і не біофізичні процеси життя зупиняють творчий поступ наперед, але квоість духа, його недостача, його неприявність» [15, с.97].

Говорячи про христологію українського націоналізму, нам варто також звернути увагу на її еклезіологічну складову. В першу чергу, націоналісти усвідомлювали практичне значення релігії та Церкви: не відкидаючи поширений в епоху релігійних війн принцип «*сuius regio, ejus religio*», Донцов стверджує принцип «*сuius religio, ejus regio*»: щоб встановити над народом владу, потрібно накинути йому свою релігію [8, с.28-29].

Націоналісти наголошували на потребі активної участі Церкви у національному житті. Донцов, зокрема, пише: «оздоровлення Церкви прийде не через вузький церковний абсентеїзм, який гордить «ринком» та забуває, що Церква не є лиш Божа, а й людська установа, яка ділає серед людської спільноти. Се оздоровлення прийде й не через пересажене підкреслення «людського» характеру Церкви, яке забуває про її суто церковну місію. Воно прийде не від фанатиків форми, але від тих, що знайдуть синтезу «вічного» з «дочасним». Як на ідеал клерика, котрий вміло поєднував національне та релігійне, Донцов посилався на бельгійського кардинала Мерсіє, котрий «молився за «вічне спасіння їх (бельгійських вояків) душ», але й «за успіх їх зброї»; він складав «нашу пошану до святої Діви», але й молився «за найвищі інтереси нашої вітчизни». Для нього його країна не була збіркою поодиноких «парохій», вона була цілість, яку покарав Бог за її гріхи, але яку він мав і звести на ноги: *Ne irrideant me inimici mei!*» [39]. Зрештою, за приклад для наслідування Донцов ставив «ченця, що веде ватагу лицарів-хрестоносців» [8, с.20].

Цілоком у душі цитованого Шевченком стиха Послання від Йоана звучить твердження Д. Мирона-Орлика: релігія, на його думку, «мусить бути глибоко зв'язана з життям, долею й недолею, з характером, духовністю та змаганнями даної нації» але при цьому «мусить зберігати свою чистоту правд і моральних вартостей, окуплених Кров'ю Христа і великих жертв апостолів і мучеників». При цьому він не безпідставно вважає, що «З оновленням національного духа й життя мусить наступити оновлення християнської релігії, тим більше в боротьбі з большевицько-матеріалістичним світоглядом». При цій боротьбі «мусить зіспітися героїзм нових релігійних катакомб і оновлення християнізму» [14, с.189].

Саме на засадах відповідної христології націоналізм вибудовував власну концепцію освіти, котра мала органічно поєднувати національне і релігійне: «Рівночасно зі святим іменем Христа треба впоювати дитині святе велике ім'я України. Рівночасно із хрестом подавати національні прапори із тризубом... Як один Бог на небі, так одна Україна на землі! При вихованні мусимо повернути так до глибин українського націоналістичного духа, як і до первісних глибин християнського духа – героїзму початків християнства, апостольства, катакомб, і хрестоносних походів, мусимо повернути до могутнього Бога апостолів і мучеників, княгині Ольги, Володимира Великого, до великого Бога України, щоби брати цілющу воду життя безпосередньо з чистого не закаламученого джерела і підстав християнізму» (Д. Мирон-Орлик) [14, с.189-190].

Отже, ми можемо виділити наступні сутнісні риси христології українського націоналізму. В першу чергу варто відзначити, що націоналісти пропагували активний, дієвий характер християнства, а також його невідривність від життя. Християнство має не обмежувати і не сковувати віталізм, а спрямовувати його силу у конструктивне русло.

Для українського націоналізму є характерною критика святенництва, поверхневої форми побожності (по суті, її імітації), заснованої на лицемірному фарисействі.

В націоналістичному дискурсі християнство позбавлено рис фаталізму. Навпаки, воно має виразно волюнтаристський характер: людина не повинна по-рабському схилитися перед долею, а самостійно її фор-

мувати, усвідомлюючи Божу всемогутність, водночас розуміти власне покликання до дарованої Тим же Богом Свободи.

На думку українських націоналістів, християнська віра та любов мають бути палкими. Не можна любити всіх і все однаково, тож можна говорити про відповідну ієрархію любові. Любов повинна бути не абстрактно-пасивною, а екзистенційно-активною, дієвою, проявлятися в конкретному екзистенційному чині.

Християнська релігія і Церква, з точки зору українського націоналізму, повинні бути тісно пов'язані з національним життям.

Джерела та література

1. Беген О. Націоналізм і релігія. Греко-Католицька Церква та український націоналістичний рух у Галичині (1920-1930-ті роки) / Олег Беген, Олександр Зайцев, Василь Стефанів. – Львів: В-во Українського католицького університету, 2011. – 324 с.
2. Вассиян Ю. Бог і нація / Ю. Вассиян // Український націоналізм: Антологія. Т. 1. / Упор. В. Рог. – Київ: УВС ім. Юрія Липи, 2009. – С. 96-98
3. Возняк С. М. Уніатський клерикалізм – духовне знаряддя антикомунізму / С. М. Возняк. – К.: Т-во "Знання", 1982. – 48 с.
4. Дмитрук К. Е. С крестом и трезубцем / К. Е. Дмитрук. – М.: Политиздат, 1980. – 224 с.
5. Дмитрук К. Е. Униатские кресноносцы: вчера и сегодня / К. Е. Дмитрук. – М.: Политиздат, 1988. – 381 с.
6. Донцов Д. Патрія чи Еклезія? [електронний текст] / Д. Донцов. – Режим доступу: <http://dontsovnis.org.ua/index.php?m=content&d=view&cid=326>
7. Донцов Д. Про «молодих» [Текст] / Дмитро Донцов // Донцов Д. Літературна есеїстика. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2010 – С. 107-121.
8. Донцов Д. Хрестом і мечем. Від містики до політики / Дмитро Донцов. – Львів: Б/в, 1990. – 64 с.
9. Іванишин П. Аберация Християнства, або Культурний імперіалізм в шатах псевдохристології (основні аспекти національно-екзистенціального витлумачення): Монографія / Іл. Г. Доре. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2005. – 268 с.
10. Іванишин П. Вульгарний «неоміфологізм»: від інтерпретації до фальсифікації Т. Шевченка / Петро Іванишин. – Дрогобич: ВФ «Відродження», 2001, – 174 с.
11. Іванишин П. В. Національно-екзистенціально інтерпретація (основні теоретичні та прагматичні аспекти): [Монографія] / Петро Іванишин. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2005. – 308 с.
12. Мигович І. І. Уніатська церква і український буржуазний націоналізм / І. І. Мигович. – К.: Вища школа, 1981. – 144 с.
13. Мигович І. І. Преступный альянс: О союзе униатской церкви и укр. буржуазного национализма [текст] / И.И. Мигович. – М.: Политиздат, 1985. – 190 с.
14. Мирон Д. Ідея і чин України / Дмитро Мирон // Український націоналізм: Антологія. Т. 1. / Упор. В. Рог. – К.: УВС ім. Юрія Липи, 2009. – С. 169-199.
15. Франко І.Я. Поезії. Мойсей: Поема. Украдене щастя: Драма з сіл. життя / І.Я. Франко ; Вступ. ст. Д.В. Павличка ; худож. В. І. Лопата. – К.: Дніпро, 1989. – 567 с., іл. – (Б-ка укр. класики "Дніпро").
16. Шевченко Т. Кобзар / Тарас Шевченко. – К.: Наукова думка, 2002. – 368 с.

Загребельний І. В. Особенности националистической интерпретации христианства

В статтє автор выясняет характер интерпретации христианства в идеологии украинского национализма. На его взгляд, для украинского национализма свойственно мнение, согласно которому христианство должно быть активным и реализоваться в конкретном действии. Христианская религия и Церковь, с точки зрения украинского национализма, должны быть тесно связаны с национальной жизнью.

Ключевые слова: христианство, национализм, активное прожитие веры.

Zagrebelniy I. V. The features of nationalists Interpretation of Christianity

In this article author explains the nature of interpretation of Christianity in the ideology of Ukrainian nationalism. He believes, that Ukrainian nationalism is characterized by the belief, according to which Christianity has to be active and expressed in a particular action. Christian religion and the Church in terms of Ukrainian nationalism should be closely associated with the national life.

Keywords: Christianity, nationalism, active experiences of faith.